

Atsevišķu galvas smadzeņu nervu terminoloģija anatomiski vēsturiskā skatījumā

Dzintra Kažoka

*Rīgas Stradiņa universitāte, Anatomijas un
antropoloģijas institūts, Latvija*

Ievads. Vēsturiskajos dokumentos galvas smadzeņu nervu secīgu atklāšanu un aprakstu no anatomiskā viedokļa kopā ar atsevišķām neskaidrībām ir fiksējuši daudzi zinātnieki (*Rucker C. W.*, 1966; *Flamm E.*, 1967; *Shaw J. P.*, 1992; *Simon F. et al.*, 2011; *Davis M. et al.*, 2014), tomēr joprojām ir būtiski pētīt nervu terminoloģijas izcelsmi un tās parādīšanās laiku. Latviešu valodā izdotajās anatomijas mācību grāmatās joprojām ir maz informācijas par atsevišķu galvas smadzeņu nervu terminu vēsturisko izcelsmi.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis – *PubMed* un *Scopus* datubāzē sameklēt, identificēt, atlasīt pētījumus un pārskatus, kas saistīti ar atsevišķu galvas smadzeņu nervu terminoloģiju un tās parādīšanās laiku. Darba gaitā, izmantojot noteiktus atslēgvārdus (galvas smadzeņu nervi, terminoloģija, vēsture, anatomija), *PubMed* un *Scopus* datubāzē tika atlasīti un analizēti ar tēmu saistītie zinātniskie pētījumi.

Rezultāti. 1895. gada izdevumā “Bāzeles anatomijas nomenklatūra” tiek lietots atzīmējums *nervi cerebrales*, bet 1935. gada izdevumā “Jēnas nomenklatūra” tiek rakstīts *nervi capitales*. 1955. gada “Parīzes nomenklatūrā” ir norādīts nosaukums *nervi craniales*, bet 1983. gadā terminoloģijai (“*Nomina anatomica*”) tiek pievienots alternatīvais nosaukums *nervi encephalici*. Šobrīd lietotā “*Terminologia Anatomica*” (1998) atkal piedāvā tikai vienu iespēju – *nervi craniales*. Līdz ar anatomijas attīstību soli pa solim galvas smadzeņu nervu skaits un kārtība tika mainīti. Ievērojams antīkās pasaules ārsts no Romas Galēns savā darbā “*De nervorum dissectione*” identificē septiņus nervus pārus un apzīmē tos ar kārtas skaitļiem (*Davis M. et al.*, 2014). 18. gs. beigās *S. T. Sömmerring* definē nervus pēc to kārtas, un šāda kārtība saglabājas līdz mūsdienām (*Rucker C. W.*, 1966). 20. gs. mijā tika atklāts jauns galvas smadzeņu nervs jeb *nervus terminalis*, kas iet gar ožas nervu un cilvēkiem ir rudimentārs, bet par tā funkciju joprojām notiek diskusijas. Mūsdienu anatomijas nomenklatūrā tam ir simbolisks apzīmējums “0”. Pirmais to apraksta *G. Fritsch* 1878. gadā, dodot nosaukumu “ārpusnervs” (*Schwanzel-Fukuda M. et al.*, 2003). Terminu *nervus terminalis* ievieš *W. A. Locy* (1905), kas sākotnēji vēlējās, lai nervu apzīmētu kā “ožas papildnervu”, bet saprata, ka nosaukums nav atbalstāms, jo skāra jautājumu par tā funkciju. Tāpēc tika ierosināts nosaukums *nervus terminalis*, jo nervs atrodas cieši pie *lamina terminalis*. Starpnervs mūsdienās tiek uzskatīts par daļu no *nervus facialis*. Agrāk *nervus facialis* bija jāsaprot kā viens nervu pāris kopā ar *n. vestibulocochlearis* un kopīgu nosaukumu *quintum* vai *septimum*, proti, piektais vai septītais pāris (*Davis M. et al.*, 2014), bet pēc šī pāra īpašībām *G. Falloppio* (1562) sadalīja to par *portio dura* jeb *nervus facialis* un *portio mollis* jeb *nervus vestibulocochlearis*. *Nervus intermedius*, iespējams, 1714. gadā pirmais identificēja *B. Eustachius*, bet viņš šādai pieejai nesniedza skaidrojumu (*Alfieri A. et al.*, 2010). 1777. gadā *H. A. Wrisberg* aprakstīja nervu kā atsevišķu zaru, un 1778. gadā *S. T. Sömmerring* to nosauca par *portio inter par communicans faciei et auditorium media*. 1780. gadā *A. Hallerto* to nosauca par *portio intermedia*. *Portio dura et mollis* vēlāk tiek nosaukti par *nervus facialis* un *nervus vestibulocochlearis*, un *portio intermedia* tika nosaukts par *nervus intermedius* jeb *nervus intermedius Wrisbergii*. *G. Sapolini* (1881) ierosināja šo nervu nosaukt par 13. galvas smadzeņu nervu (*Alfieri A. et al.*, 2010).

Secinājumi. Mūsdienu anatomijas terminoloģijā galvas smadzeņu nerviem ir dubults apzīmējums. Atsevišķu nervu kārtas skaitlis un vēsturiski aprakstošais nosaukums joprojām ir diskutējami.